

ZIGZAG MEE LANGS DE ANTITANKGRACHT!

Het langst beschermde landschap van Vlaanderen – de Antitankgracht – is onze gids tijdens de Antitankgracht-tocht. We wandelen langs en rondom deze bijzondere waterloop tussen Stabroek en Ranst.

- **WAT?**
Neem deel aan onze uitgestippelde wandelroutes die zigzaggen langsheen de Antitankgracht
- **WANNEER?**
Zaterdag 5 en/of zondag 6 augustus 2023
- **WAAR?**
Vertrekken aan de Mickhoeve in Brasschaat, van waar je een lift krijgt naar het startpunt van de wandeling.
- **OVERNACHTEN?**
Dat kan! Schrijf je in, neem je tent mee en geniet van een exclusieve overnachting in kleine groep aan de Mickhoeve. Natuurlijk kan je ook overnachten in een van de vele logies in de omgeving.

WIN EEN
OVERNACHTING
IN EEN LUXE TENT

Meer info vind je op pagina 5

Meer info & inschrijven? Zie pagina 5 of www.rldv.be

DREMPELS TEGEN DROOGTE

Samen met landbouwers gaan we aan de slag om meer water te laten infiltreren en vertraagd af te voeren. In Hoogstraten plaatsen we stuwen. De lokale landbouwers beheren deze stuwen en zorgen voor het ideale waterpeil. Door de waterstand te laten dalen bij het bewerken van het perceel, kan de landbouwer zijn werk blijven doen.

Ook geïnspireerd om op jouw perceel aan de slag te gaan met waterconserving?

Bekijk ons kookboek voor waterinfiltratie via www.rldv.be

STEENUIL KRIJGT ONDERDAK DOOR STUDENTEN VITO HOOGSTRATEN

Een andere soort die moeilijk een schuilplek vindt, is de steenuil. De studenten houtbewerking van VITO Hoogstraten bouwden een assortiment nestkasten.

De nestkasten kregen intussen allemaal een plek in het landschap. Een **welgemeende dankjewel aan de lokale vogelwerkgroepen van Natuurpunt** voor plaatsing én aan de eigenaars voor de locaties!

2

ROLKLAVER, KIEVIT EN LANDBOUWER: WIN-WIN-WIN?

De kievit heeft het niet gemakkelijk. Deze vogel maakt zijn nest op de grond en dreigt daardoor snel weggemaaid te worden.

We zoeken een nieuwe combo waarbij rolklaver op een landbouwperceel de hoofdrol speelt. Dit laagblijvend gewas klinkt als een interessant veevoeder en kan heel wat stikstof vasthouden in de bodem. Daarnaast houdt het met zijn diepe wortels de bodem ook op en is het een goede groenbemester. De kievit vindt de lage vegetatie interessant om zijn nest uit te broeden. Van zodra de kuikens over het veld beginnen lopen in mei, trekken de bloemetjes op de rolklaver veel insecten aan.

IK HOU(T) VAN ERFGOED!

Houtig erfgoed en het plattelandleven horen samen. Je vindt ze in allerlei soorten, vormen en maten: van oude autochtone plantsoorten tot door de mens ontwikkelde snoeivormen of een combinatie van beide. Houtige beplanting met erfgoedwaarde vertelt iets over de geschiedenis van een bepaalde plaats of haar functie in het landschap. Daarnaast leert het ons over oude gebruiken, historisch landgebruik, de specifieke rol in geloof en rituelen, ... Ons houtig erfgoed heeft dus ecologische, cultuur-historische en sociale waarde!

TIJD VOOR ACTIE!

Het houtig erfgoed dreigt stilaan te verdwijnen. De Antwerpse Regionale Landschappen, IOED's en erfgoedcellen bundelen hun krachten om de verbondenheid tussen houtig erfgoed en de mens weer onder de aandacht te brengen.

OP DE AGENDA

- STAP 1 > inventariseren
- STAP 2 > beheren
- STAP 3 > herstellen

Van het nog resterende houtig erfgoed én hun verhalen en gebruiken.

OPROEP

We kunnen dit echter niet zonder jou!

Ga met ons op zoek naar oude bomen, kapel- en erfbomen, houtwallen en dreven!

Heb jij een oude boom in jouw tuin of omgeving of heb je weet van een mooie, volwassen dreef of houtkant in je buurt? Heb jij oude foto's of ken jij nog verhalen en tradities rond een oude boom, dreef of houtwal in jouw dorp?

Bezorg ons een foto en het verhaal van jouw houtig erfgoed via info@rldv.be

→ **Dat klinkt als een win-win-win, toch?**

Duim je mee voor een positief eindresultaat van deze test?

ANTITANKGRACHT, RUGGENGRAAT VAN DE VOORKEMPEN

Met haar 33 kilometer lengte is de Antitankgracht het langst beschermde landschap van Vlaanderen. Ze is als het ware de ruggengraat van de Voorkepen. De gracht werd tussen 1937 en 1939 aangelegd als kunstmatige waterloop om Antwerpen te beschermen tegen een mogelijke Duitse tankaanval. Opvallend zijn de betonnen forten langs de gracht. Deze zijn ouder dan de Antitankgracht zelf.

Vandaag is de Antitankgracht dat gebied in de Voorkepen waar erfgoed, natuur en landschap samenkomen. De gemeenten **Brasschaat, Brecht, Kapellen, Ranst, Schilde, Schoten en Stabroek** hebben elk een **stukje Antitankgracht op hun grondgebied**. Door samen te werken met de besturen, de Vlaamse Overheid en vele organisaties wordt de Antitankgracht een natuur-, recreatie- en landschapsverbinding.

5 WEETJES OVER DE ANTIANKGRACHT:

> **WIST JE DAT** de Antitankgracht bedoeld was om een droge gracht met steile wanden te zijn? Aangezien ze vol water liep, werd het een natte gracht.

> **WIST JE DAT** de Antitankgracht haar water krijgt vanuit het Kanaal Dessel-Schoten? Het water in de gracht wordt dus vanuit Schoten richting Stabroek én richting Ranst gestuurd.

> **WIST JE DAT** het water in de gracht op peil gehouden wordt door sluisbunkers? De sluisystemen in de bunkers worden door de Vlaamse Milieumaatschappij bediend. Dit is nog een intensief werk van 'draaien aan het wieleke'.

> **WIST JE DAT** de Antitankgracht een herkenbare scheiding vormt voor vele bewoners in de Voorkepen? Mensen uit Maria-ter-Heide wonen over 't water voor de inwoners van Brasschaat-Centrum.

> **WIST JE DAT** je de Antitankgracht meer dan 50 keer kan kruisen via verschillende wegen? Van versnippering gesproken... Waar kruis jij de Antitankgracht wel eens?

3

OTTER ALS MASCOTTE

De nu nog zeer zeldzame otter is de mascotte voor de Antitankgracht, als we het over natuur hebben. Stilaan verovert de otter opnieuw onze gebieden. In de Voorkepen zijn sporen van otter gespot in Kalmthout, Brasschaat en Ranst, nooit ver van de Antitankgracht. De typische leefgebieden voor otter zijn hier aanwezig: water met vis, natte bosgebieden en mogelijkheden om zich te verplaatsen richting de Scheldevallei.

→ Om de terugkeer van deze iconische soort in de kijker te zetten, heeft het WWF een otterexpo in elkaar gestoken. Kijk op www.rldv.be en spot de expo in onze streek.

BOUW JIJ MEE AAN EEN STERK LANDSCHAP RONDOM DE ANTITANKGRACHT?

Door akkers, weide- en hooilanden te omzoomen met bomen, hagen, heggen of houtkanten bouwen we aan een klimaatbestendig landschap voor de toekomst. Ook de natuur en landbouw profiteren van deze landschapselementen. Het zijn zowel thuishavens als verbindingswegen voor insecten, vogels en klein wild. Daarnaast werken de landschapselementen ook als veekering of beschermen ze tegen erosie. Bouw jij mee aan een landschap voor de toekomst?

In de ruime omgeving van de Antitankgracht zoeken wij eigenaars of gebruikers die landschapselementen willen aanplanten. Via het PDPO-plattelandproject 'Onze Gracht', kunnen we de volgende twee jaar subsidies toekennen om meer hagen, heggen en houtkanten in de omgeving van de Antitankgracht aan te planten.

GEÏNTERESSEERD?

Kom zeker luisteren op **onze infomomenten** en bespreek je wensen met ons. We maken een gratis inrichtingsplan op maat van jou en het landschap, waarmee jezelf aan de slag kan of bezorgen een voorstel op maat dat ons landschapsteam uitvoert.

WANNEER?

18 juli (Oelegem) > 19 uur

7 september (Brasschaat) > 19 uur

INSCHRIJVEN VIA WWW.RLDV.BE

Meer info over landschapselementen lees je in de brochure over hagen, heggen en houtkanten via www.rldv.be/publicaties.

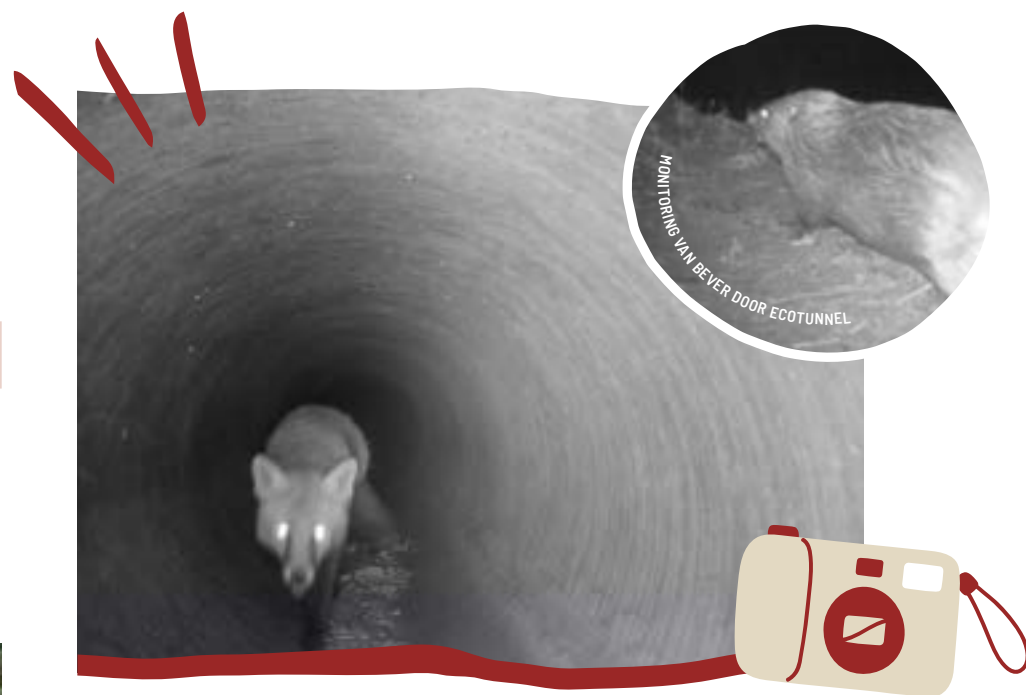

VAN DIER NAAR DAAR

Alle wegen leiden naar Antwerpen. Door de ligging nabij Antwerpen is onze regio rijk aan wegen en verstedelijking. Niet altijd gemakkelijk om als dier je weg te vinden en zo van de ene naar de andere plek te gaan. Er is een grote kans om aangereden te worden.

Meer info over dieren als verkeersslachtoffer vind je op www.dierenonderdewielen.be

De Antitankgracht kruist heel wat wegen, snelwegen, treinsporen en kanalen. Elke kruising vormt een gevaarlijk punt voor dieren zoals de otter. Hier willen we wat aan doen! De komende jaren worden een aantal knelpunten aangepakt. Er worden ecotunnels of ecoduiders geplaatst onder wegen. Zo vermijden we verkeersslachtoffers. Dit alles noemen we ontsnippering.

DIER IN BEELD GESPOT

In samenwerking met Natuurpunt werden op een aantal punten langs de Antitankgracht wildcamera's geïnstalleerd. Dit zijn camera's die beginnen filmen wanneer de sensoren warmte en beweging van dieren waarnemen. Het leverde al beelden op van vos, steen- en boommarter, huiskat, egel, franjestaart (een soort vleermuis), bruine rat, ree, bunzing en ook bever.

Via wildcamera's kom je te weten of de ecotunnel of ecoduidker werkt en gebruikt wordt. Dit alles wordt ook wel monitoring genoemd.

STAALTJE MILITAIR ERFGOED

DE ANTITANKGRACHT IS EEN MOOI STAALTJE MILITAIR ERFGOED: BUNKERS, GRACHTEN, LOOPGRAVEN, FORTEN, SCHANSEN, JE PASSEERT ZE ALLEMAAL!

ZIGZAG-PATROON

De Antitankgracht volgt een zaagtandvormig tracé met stompe hoeken. In deze hoeken staan betonnen bunkers, vanwaar met één schot het gehele stuk van de Antitankgracht (tot aan de volgende hoek) kon beveiligd worden.

ZO MOEDER, ZO DOCHTER

De grote sluisbunkers (ook moederbunker genoemd) hebben twee schietgaten en een lange blinde muur. Zo kon de sluis beschermd worden tegen aanvallen van opzij. De lange blinde muur wordt telkens beschermd door de aanpalende dochterbunkers, die in strategische hoeken geplaatst zijn.

LEPELTJESGEWIJS

De camouflage van de bunkers aan de Antitankgracht ziet er anders uit dan die van bunkers elders. De betonnen druppels op de buitenkant van de bunkers werden gevormd met soeplepels om minder op te vallen.

VLEERMUIS ♥ BUNKERS & FORTEN

De dikke betonnen structuren van bunkers en forten zorgen voor een stabiele temperatuur en luchtvochtigheid binnenin. Dit is de ideale overwinteringsplaats voor vleermuizen.

Kleine aanpassingen aan de constructies zijn soms nodig om zo het binnenklimaat voor de vleermuizen te verbeteren. Denk maar aan het openmaken van enkele invlieg-openingen of het creëren van extra gaten en spleten om zich te verstoppen.

MAG JE DAN NOOIT IN EEN BUNKER OF FORT BINNENKOMEN?

Jawel! De militaire constructies worden voornamelijk in de winterperiode gebruikt. Tijdens de zomerperiode kan je dus als mens ook gaan genieten van de koelte in deze forten en bunkers. Heel wat verenigingen bieden een rondleiding aan in hun fort. Kijk er maar eens voor rond!

ERFGD ZKT KNSTNR

INTER_LINIE: EEN KUNSTENPROJECT MET EEN MILITAIR KANTJE

'Vesting Antwerpen' heeft een lange en boeiende geschiedenis, van de middeleeuwse stadsomwalling tot de Antitankgracht in de Voorkepen. Het militair erfgoed trekt natuurlijk niet alleen historici en vleermuizen aan. Ook kunstenaars laten zich graag inspireren door de relictien in het landschap die aangelegd werden om de stad te verdedigen. Inter_Linie is een cultuurproject dat creatievelingen wil uitdagen om iets te doen met de Antwerpse verdedigingslijnes.

Ben jij beeldend kunstenaar, theatermaker, schrijver of dichter en voel je de inspiratie opborrelen? Misschien is dit jouw kans. Laat het ons zeker weten!

→ Meer info: www.rldv.be/projecten/inter-linie

5 & 6 AUGUSTUS 2023

ANTI-TANKGRACHT-TOCHT: ZIGZAGT LANGS DE ANTI-TANKGRACHT

Het langst beschermde landschap van Vlaanderen – de Antitankgracht – is onze gids tijdens de Antitankgracht-tocht. We wandelen langs en rondom deze bijzondere waterloop tussen Stabroek en Ranst.

WAT?
Neem deel aan onze uitgestippelde wandelroutes die zigzaggen langsheen de Antitankgracht

WANNEER?
Zaterdag 5 augustus 2023 wandelen we van Oelegem (Ranst) naar Brasschaat, de route biedt ons een mooie 24 km over onverharde en rustige paden.

Zondag 6 augustus 2023 wandelen we van Stabroek naar Brasschaat, goed voor een tocht van 19 km langs unieke plekken in de regio. Zijn jouw benen minder lang of is de goesting voor een kleinere tocht groter? Dan kan je ook starten in Kapellen, vanwaar een tocht van 8 km je weer tot Brasschaat brengt.

WAAR?
Vertrekken doe je aan de Mickhoeve in Brasschaat, van waar je een lift krijgt naar het startpunt van de wandeling. De bus vertrekt om 8.30u, 9.30u of 10.30u (ook om 11.30u op zondag).

AANVANG?
We verwelkomen je graag vanaf 8u voor een lekkere tas koffie of thee om de dag te beginnen. Bij aankomst bieden we je een hapje en drankje aan democratische prijzen.

OVERNACHTEN?
Dat kan! Schrijf je in, neem je tent mee en geniet van een exclusieve overnachting in kleine groep aan de Mickhoeve. Wij voorzien je van eenvoudig sanitair, avondeten op zaterdag, ontbijt en lunch voor zondag. Natuurlijk kan je ook overnachten in een van de vele logies in de omgeving.

KOSTPRIJS?
Voor het busvervoer vragen we € 3/persoon/dag. Wandelen is verder gratis. Deelnemen aan de exclusieve overnachting met avondeten, ontbijt en lunch kost je iets meer.

INSCHRIJVEN?
Info & inschrijvingen via www.rldv.be.

WEDSTRIJD!

Win een 2-daags wandelarrangement met overnachting in een luxetent aan de Mickhoeve in Brasschaat tijdens onze Antitankgracht-tocht.

Beantwoord de vraag op www.rldv.be/wedstrijd en maak kans!

SAMEN OP DEN BUITEN (HER)BELEVEN OP DE MICKHOEVE

De historische Mickhoeve is op een steenworp van de Antitankgracht gelegen en is start- en eindpunt voor de Antitankgracht-tocht. De hoeve is de oudste boerderij van Brasschaat. De groene ruimte rond de hoeve wordt een plek waar mensen met een beperking, ouderen, gezinnen en lokale bewoners elkaar ontmoeten en waar zorg, natuur en erfgoed centraal staan.

Een semi-waterdoorlatend wandel- en rolstoelpad in de bestaande boomgaard werd aangelegd. In de nieuwe stretchtent worden workshops georganiseerd. Infoborden en een leuk educatief pakket op maat van kinderen nemen je mee naar de geschiedenis van de Mickhoeve. In het najaar wordt er nog een historische boerentuin aangeplant.

Zo wordt de site van de Mickhoeve omgetoverd tot een sociaal inclusief rust- en ontmoetingspunt met oog voor het landschap en haar geschiedenis!

2 EMMERTJES WATER HALEN, 2 EMMERTJES POMPEN, ...

Dagelijks honderden liter water uit de put halen kost heel wat energie: zowat een kilo energie per liter water! Daarom bedacht de mens verschillende vernuftige ophaalsystemen om water 'te putten'. Één van deze systemen was de putwip. Bij de putwip werd het water uit de put gehaald met een grote zwaaihengel aan een paal met een tegengewicht. De putwip is een mooi stukje erfgoed, klein in omvang, maar merkwaardig in eenvoud en gebruik! Ook op de Mickhoeve staat een reconstructie.

Beschik je over een waterput met ondiep water, dan zou je kunnen overwegen om zelf een putwip te bouwen! Lees de handleiding op www.erfgoedvoorkempen.be of scan de QR code en bekijk het instructiefilmpje van Regionaal Landschap de Voorkempen.

WILDETNIS NODIGT JE UIT...

...voor een fijne wandeling met begin en eindpunt aan de avontuurlijke speelplek in Wildert (Essen).

Deze gloednieuwe speelplek geeft iedereen de kans te genieten van avontuur, natuur en méér ruimte voor water. De biodiversiteit kreeg een stevige duw in de rug door de aanleg van een nieuwe poel, wadi's en bloemenweiden.

Er zijn verscheidene picknickplekken, een slingerend graspad, een grote speelheuvel en uitkijkpunt, en een buitenklas voor de school. Een bezoek meer dan waard!

WANDELROUTE
SCHOLEKSTER
(VVV ESSEN)

8,1 KM

Vertrek aan de kerk van Wildert, Essen.
Deze route kan je wandelen via wandelknooppunten.

08 → 02 → 62 → 60 → 08

ONVERWACHTE PARELS > LANGS DE TURNHOUTSEBAAN

Op **10 september** staat voor de 35e keer **Open Monumentendag Vlaanderen** in de agenda. Stad Antwerpen, Erfgoed Noorderkempen en Erfgoed Voorkempen tonen je die dag het hart en de ziel van een bijzondere steenweg. In 2023 staat Open Monumentendag in teken van "immaterieel erfgoed: met hart en ziel". Wat is er levendiger dan de steenweg die Antwerpen en de Kempen verbindt, waar mensen, tradities en ook monumenten constant in transitie zijn? Doorheen de tijd veranderde het tracé van de weg, het landschap errond, de huizen en hun bewoners ... maar de baan die bleef en hield iets vast van al deze verhalen.

In de Voorkempen ontdek je alles over de as Turnhoutsebaan-Antwerpsesteenweg en de monumenten errond in Wijnegem, Schilde, Zoersel en Malle, liefhebbers kunnen de baan verder volgen tot Antwerpen of Turnhout.

Ontdek nog meer activiteiten in de Voorkempen via www.openmonumentendag.be, het hele programma kan je terugvinden vanaf 7 augustus.

7

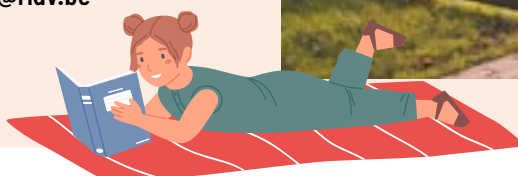
KIDS & KEMPEN

Kinderen en jongeren (terug) voeling geven met hun dorp en de eigenheid van de streek waarin ze wonen staat centraal in het project Kids & Kempens.

Hoe is jouw dorp gegroeid? Wat is er zo typerend aan? Leer de geschiedenis lezen in het landschap en ga met ons op ontdekking naar oude ambachten die toekomst bieden. Je vindt ons dit jaar op T-Day! De komende twee jaar werken we aan een aanbod voor lagere scholen, secundaire scholen en vrijetijdsbeleving.

Ambachtslui die graag helpen mogen ons contacteren via erfgoed@rldv.be

REGIONAAL LANDSCHAP DE VOORKEMPEN

... is jouw aanspreekpunt voor landschapszorg in de streek. Bij ons kan je terecht met vragen over de aanleg en het beheer van boomgaarden, hagen, poelen... of over natuurvriendelijke inrichting van een perceel, subsidiemogelijkheden of vergunningen. Ook over historisch waardevolle sites zoals (kasteel)parken en monumentale gebouwen krijg je advies.

Trek er op uit in de Voorkempen en laat je verrassen door minder gekende bossen, natuurgebieden, beekvalleien en uitgestrekte landbouwgebieden. Deze uitgave zet je op de been. Veel leesplezier!

Voorzitter Jan De Haes & Coördinator Ines Van Limbergen

CINEMA VOORKEMPEN

ONTDEK ERFGOED VOORKEMPEN OP YOUTUBE!

Van korte aftermovies tot heuse minidocumentaires, onze erfgoedploeg zet regelmatig leuk filmmateriaal op haar kanaal. Ontdek het allemaal via deze qr-code, of zoek op YouTube naar 'Erfgoed Voorkempen'.

SCHRIJF JE IN!
ALLE ACTIVITEITEN:
www.rldv.be/agenda

AGENDA

25 JUNI

Landschapslezen voor gidsen • www.rldv.be

18 JULI

Infomoment landschapsadvies 'onze gracht' • www.rldv.be

5 & 6 AUGUSTUS

Wandeltweedaagse Antitankgracht • www.rldv.be

8 SEPTEMBER

Infomoment landschapsadvies 'onze gracht' • www.rldv.be

10 SEPTEMBER

Open Monumentendag • www.openmonumentendag.be

17 SEPTEMBER

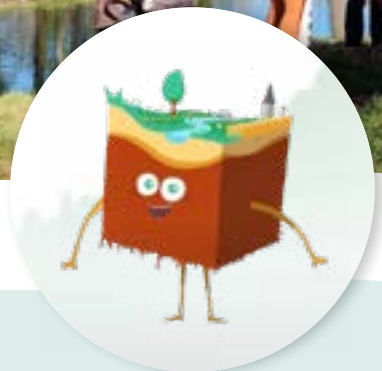
Dag van de landbouw • www.dagvandelandbouw.be

8 - 15 OKTOBER

Week van het bos • www.weekvanhetbos.be

14 EN 15 OKTOBER

Dag van de trage weg • www.dagvandetrageweg.be

Wat is een regionaal landschap?

Maak kennis met Roel. Hij maakt in een kort filmpje duidelijk wat we voor je kunnen doen!

SCAN DE QR-CODE & BEKIJK HET FILMPJE

COLOFON

De Landschapskrant is een uitgave van het Regionaal Landschap de Voorkempen vzw.

V.U.

Ines Van Limbergen
Regionaal Landschap de Voorkempen VZW
Schildesteeweg 99, 2520 Ranst
03 312 87 11
info@rldv.be
www.rldv.be

OPLAGE

200 000 ex

REDACTIE

Regionaal Landschap de Voorkempen

LAY-OUT

Nadruk.be

DRUK

Gijsemberg, gedrukt met biologische inkt op FSC-gecertificeerd papier

FINANCIËLE STEUN

Het Regionaal Landschap wordt financieel gesteund door de Vlaamse Overheid (Agentschap voor Natuur en Bos, Onroerend Erfgoed), Provincie Antwerpen, de gemeenten Brasschaat, Brecht, Essen, Hoogstraten, Kalmthout, Kapellen, Malle, Ranst, Schilde, Schoten, Stabroek, Wijnegem, Wommelgem, Wuustwezel, Zandhoven en Zoersel en de districten Deurne, Ekeren, Berendrecht, Merksem, Zandvliet en Lillo van de stad Antwerpen. De Landschapskrant wordt gratis verspreid bij alle inwoners van deze gemeenten en verspreid op centrale punten in de districten Deurne, Ekeren, Merksem, Berendrecht, Zandvliet en Lillo van de stad Antwerpen.

Europees landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland

LEADER provincie Antwerpen

RURANT versterkt het platteland

Provincie Antwerpen

Met steun van ELFPO

www.vlaanderen.be/pdpo